

EWA KRUPIC

ARCHEOLOGIA POLSKA W LATACH 1957–1975
W ŚWIETLE ANALIZY PIŚMIENICTWA
CYTOWANEGO W ARTYKUŁACH PUBLIKOWANYCH
NA ŁAMACH „ARCHEOLOGII POLSKI”

WSTĘP

Dzieje archeologii polskiej po II wojnie światowej wciąż są niedostatecznie poznane. Nadal brakuje „...szczegółowych opracowań poświęconych rozwojowi celów badawczych, założeń teoretycznych, metod i koncepcji wielu dziedzin badań archeologicznych...” (J. Lech 1997, s. 175). Od wielu lat trwają nierozstrzygnięte jednoznacznie dyskusje i spory co do wpływu i adaptacji teorii marksistowskich, jak również nauki radzieckiej w polskiej archeologii w okresie powojennym. Kontekst polityczny i społeczny rozwoju archeologii w Polsce po II wojnie światowej jest, i prawdopodobnie długo jeszcze będzie, przedmiotem skrajnie rozbieżnych ocen (S. Tabaczyński 2000). Próba przedstawienia marksizmu w archeologii polskiej, jakiej podjął się Paul M. Barford w 1995 r., a która opublikowana została w „Archeologii Polski”, spotkała się z polemiką Jacka Lecha (1997). P. Barford dokonał analizy artykułów opublikowanych w latach 1945–1975 w wybranej prasie archeologicznej. Wyodrębnił artykuły z nastawieniem marksistowskim, te, w których cytowano tylko klasyków marksizmu, i artykuły bez zawartości marksistowskiej. Autor ten wykazał, że w analizowanej literaturze archeologicznej marksizm dotyczył niedużej części dorobku piśmienniczego polskich archeologów w latach 1945–1975. Mimo to wywarł duży wpływ na rozwój powojennej archeologii w Polsce (P. Barford 1995, s. 67).

Obecnie historycy poddają analizom okres trzydziestolecia powojennego pod kątem wykorzystania marksizmu w polskiej archeologii. Jacek Lech wyodrębnił cztery okresy w oddziaływaniu marksizmu na polską archeologię:

„1. Lata 1945–1948. Okres słabych, nie zinstytucjonalizowanych wpływów marksistowskich. Zapoczątkowanie współpracy z historykami w badaniach nad początkami państwa polskiego. Ograniczone kontakty z... archeologią Zachodu.

2. Lata 1949–1955. Okres stalinowski, czyli lata presji administracyjnej na wprowadzanie metodologii marksistowskiej do archeologii oraz na manifestowanie jedności ideologicznej z PZPR, w tym poprzez cytowanie „klasyków”; marksizm schematyczny[...].

3. Lata 1956–1975. Okres stopniowego, powolnego zaniku marksizmu jako ideologii znajdującej odbicie w pracach archeologicznych i dekompozycji marksizmu schematycznego[...].

4. Lata po 1975 r. Zanik marksizmu jako odrębnej metodologii stosowanej w badaniach archeologicznych. Obecność elementów teorii i pojedynczych pojęć materializmu historycznego” (J. Lech 1997, s. 210).

Współcześnie wyraża się skrajnie odmienne poglądy na temat wpływu marksizmu na polską humanistykę i archeologię w szczególności.

Danuta Minta-Tworzowska uważa, że w zakresie teorii marksizm w polskiej archeologii nie stanowił przełomu — również w sensie metodologicznym. Był on obcy tradycji poznawczej polskiej archeologii, a tylko uzupełniał model kulturowo-historyczny o nowe pojęcia, zwłaszcza kategorie gospodarcze, dając archeologii tradycyjnej nowy oddech i poszerzył obszar jej zainteresowań. Nad archeologią polską unosił się duch marksizmu, w złowroziej wersji ideologicznego przymusu, ale z teorią naukową, modernistyczną, miał niewiele wspólnego (D. Minta-Tworzowska 2000, s. 527–535).

Natomiast Stanisław Tabaczyński zaznacza, że półwieczny okres powojennej Polski nie jest — wbrew uproszczonym schematom — monolitem. Charakteryzuje się on ewidentnymi przeobrażeniami. Lata 1950–1954 to czas wszechogarniającego stalinowskiego nacisku, obejmującego wszystkie dziedziny życia, w tym naukę. Dotyczyło to również archeologii. Rok 1956 przynosi ograniczenie nacisków politycznych, koniec lat 1960-tych to znów przejściowy ich wzrost, ale w latach 1970-tych obserwujemy stopniowe i nieodwracalne odchodzenie od komunizmu, jako pewnego rodzaju utopijnego marzenia o lepszym i bardziej sprawiedliwym świecie. Ideologia kompromitowana przez nieudolność gospodarczą i polityczną przestaje odgrywać znaczącą rolę w społeczeństwie (S. Tabaczyński 2000, s. 514; Z. Woźniak 2007).

Również J. Tazbir twierdzi, że Polska wybiła się na suwerenność naukową znacznie wcześniej, aniżeli uzyskała ją w sferze politycznej (J. Tazbir 1996, s. 299–308).

Zainteresowana tym tematem przeanalizowałam cytowania w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975 w celu dokonania oceny, jakie miejsce w nauce polskiej zajmowały prace naszych archeologów, jak często byli cytowani naukowcy radzieccy oraz jaki był wpływ nauki innych państw na archeologię polską. Spróbowałam również odpowiedzieć na pytanie, czy polska archeologia była izolowana od nauki państw Europy zachodniej. Przedmiotem badań jest dziesiętnastoletni okres ukazywania się „Archeologii Polski”, najważniejszego i najpopularniejszego periodyku naukowego w języku polskim w tej dziedzinie nauki (J. Lech, D. Piotrowska, F.M. Stępniewski 2001, s. 78). W tym celu przygotowałam indeks cytowań w „Archeologii Polski” z okresu obejmującego przedmiot badań. W mojej pracy wykorzystałam naukę, jaką jest bibliometria. Jest to pierwsza próba zastosowania bibliometrii do badań rozwoju archeologii polskiej.

Bibliometria i naukometria wyrosły w bliskim powiązaniu z praktyką, w wyniku prób porządkowania i zliczania publikacji naukowych oraz gromadzenia danych o innych elementach świata nauki. Oba terminy są stosunkowo młode i pojawiły się w końcu lat sześćdziesiątych XX w.: naukometria w literaturze radzieckiej w 1967 r., a bibliometria w literaturze angielskiej w 1969 r. Nazwę bibliometria zaproponował A. Pritchard. Według niego bibliometria to „przedstawienie procesów przekazywania wiadomości na piśmie i istoty oraz przebiegu dyscypliny (o tyle, o ile jest ona prezentowana na piśmie) za pomocą zliczania i analizowania różnych aspektów komunikowania się na piśmie” (M. Górny, P. Nowak 1996, s. 7). Terminy te są znacznie młodsze niż badania, które były podstawą ich rozwoju (B. Stefaniak 1987, s. 15)

Bibliometria jest narzędziem, które pozwala ocenić stan nauki na podstawie całkowitej produkcji piśmiennictwa naukowego.

Cytowania jako przedmiot badań, a ściślej analiza cytowań, są efektywne właśnie w nauce. Analiza cytowań — to jedna z metod bibliometrycznych w badaniach nauki, wykorzystująca jako jednostkę wyjściową przypisy występujące w publikacjach naukowych (I. Marszakowa-Szajkiewicz 1996, s. 12). Analiza bibliometryczna i naukometryczna polega na zliczaniu, kojarzeniu oraz interpretacji pewnych cech, które wzajemnie na siebie oddziałują w procesie rozwoju nauki i m.in. znajdują odbicie w literaturze naukowej, relacjonującej wyniki badań naukowych (B. Stefaniak 1987, s. 24; M. Górny, P. Nowak 1996, s. 7). Ponieważ dane dotyczące cytowań zmieniają się pod wpływem przemian w nauce, możemy zaobserwować tzw. starzenie się nauki, wraz z pojawieniem się nowych prac w pewnej dziedzinie wiedzy. Poddając analizie bibliometrycznej dziedzinę nauki, możemy również określić politykę naukową państwa. Mam nadzieję, że indeks cytowań, jaki przygotowałam, posłuży jako narzędzie uzupełniające w ocenie wpływu nauki innych krajów na archeologię polską, także nauki radzieckiej, i da pogłębiony obraz tej dyscypliny w latach 1957–1975.

Moja analiza to przedsięwzięcie całkowicie akademickie, przeprowadzone obiektywnie, w celu prześledzenia zjawiska, jakim jest powoływanie się autorów publikujących w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975 na prace innych autorów polskich i zagranicznych. Punktem wyjścia do przeprowadzenia analizy było utworzenie tabeli, w której zawarłam informacje o wszystkich cytowaniach w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975. Tabela składa się z 29 kolumn zawierających takie dane, jak: autor, tytuł książki lub artykułu, nazwa periodyku, nazwa pracy zbiorowej, język, w jakim praca się ukazała, kraj wydania cytowanej pracy, rok jej wydania oraz w kolejności lata, w których zaznaczona została liczba cytowań danej pracy. Ostatnia kolumna to podsumowane liczby cytowań danej pozycji. Tabela nie została dołączona do niniejszego artykułu, ponieważ jest zbyt obszerna (9901 pozycji) i po wydrukowaniu liczyłaby około 700 stron. Lecz dane w niej zawarte stały się podstawą analizy, której wyniki przedstawione są w artykule. Dolną cezurą moich badań jest rok 1957, bowiem od tego roku zaczęło ukazywać się czasopismo — materiał źródłowy do mojej pracy.

Według Jacka Lecha koniec roku 1975 można przyjąć jako umowną granicę obecności i oddziaływania marksizmu na archeologię polską. Polemizuje z tym

twierdzeniem P. Barford, którego zdaniem „...ani w piśmiennictwie archeologicznym, ani w historii rozwoju filozofii marksistowskiej w Polsce rok ten nie tworzy wyraźnego progu między etapami...” (P. Barford 1997, s. 244), mimo że swoje badania dotyczące marksizmu w archeologii polskiej również kończy na tej dacie.

Przyjmując 1975 r. jako koniec oddziaływania nauki marksistowskiej, analizowanie cytowań zakończyłam również na tym roku.

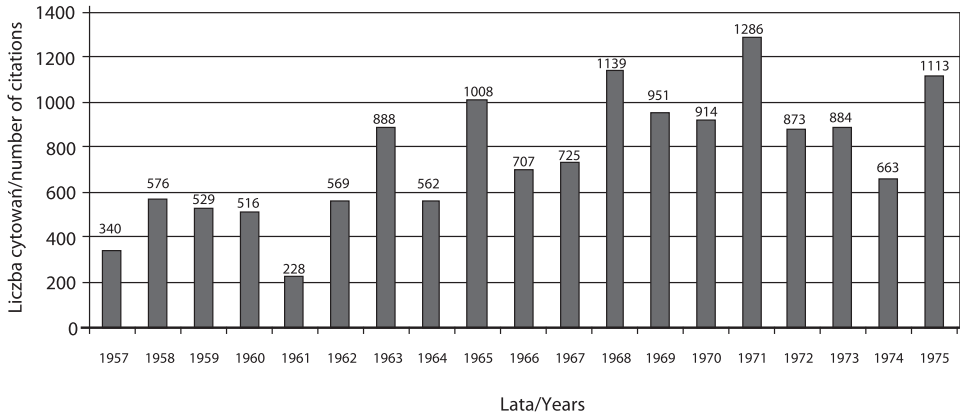
Najistotniejszą część artykułu stanowi analiza cytowań zawartych w wymienionej wyżej tabeli, będących podstawą pracy. Analizie poddałam cytowania pod wieloma aspektami, np.: liczbę cytowań autorów polskich, zagranicznych, liczbę cytowań prac w językach najczęściej występujących, również cytowań prac z krajów socjalistycznych i zachodnich. Aby sprawdzić czy archeologia polska była izolowana od nauki zachodniej zestawiałam prace i nazwiska autorów, w przypadku których cytowanie następowało najszybciej po ukazaniu się danej pozycji drukami.

Opracowany przeze mnie zbiór danych bibliograficznych — cytowań w „Archeologii Polski” dla przedziału czasowego 1957–1975 — odzwierciedla obecność polskich uczonych, jak również obecność i wpływ publikacji autorów obcojęzycznych na dziedzinę nauki, jaką jest archeologia polska. Jest bogatym źródłem informacji na temat kierunku rozwoju archeologii polskiej w tym okresie, a także wpływu nauki innych państw na tę dyscyplinę nauki w Polsce. Obecność nauki zmierzyłam, analizując bezwzględne liczby cytowanych artykułów, co da pojęcie o częstotliwości występowania prac, natomiast wpływ zmierzyłam, analizując tabelę cytowań. Niniejszy artykuł jest częścią pracy magisterskiej napisanej w 2005 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego pod kierunkiem prof. UKSW dr. hab. Zbigniewa Kobylińskiego.

OGÓLNA LICZBA CYTOWAŃ

Od roku 1963 w artykułach publikowanych na łamach „Archeologii Polski” obserwujemy zwiększoną liczbę powoływań się autorów na prace innych badaczy. W 1963 r. jest to 888 cytowań, w następnym obserwujemy spadek, ale w 1965 r. liczba cytowań osiąga 1008 i do 1975 r. oscyluje w granicach od 663 do 1286. Na ryc. 1 przedstawiono przebieg powoływania się na prace innych autorów, polskich i obcojęzycznych, w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975.

Wśród prac obcojęzycznych najczęściej cytowane w tym czasie były prace w języku niemieckim. Jest to 23,1% wszystkich cytowanych prac. Drugą co do liczebności grupą są prace w języku rosyjskim — 6,8%, a następnie kolejno — 6% w języku angielskim, 4,5% w czeskim i 4% we francuskim. Na ryc. 2 zestawiono procentowy udział cytowanych prac w różnych językach. Ryc. 3 obrazuje, jak liczbowo przedstawia się cytowanie prac w języku polskim i językach obcych.

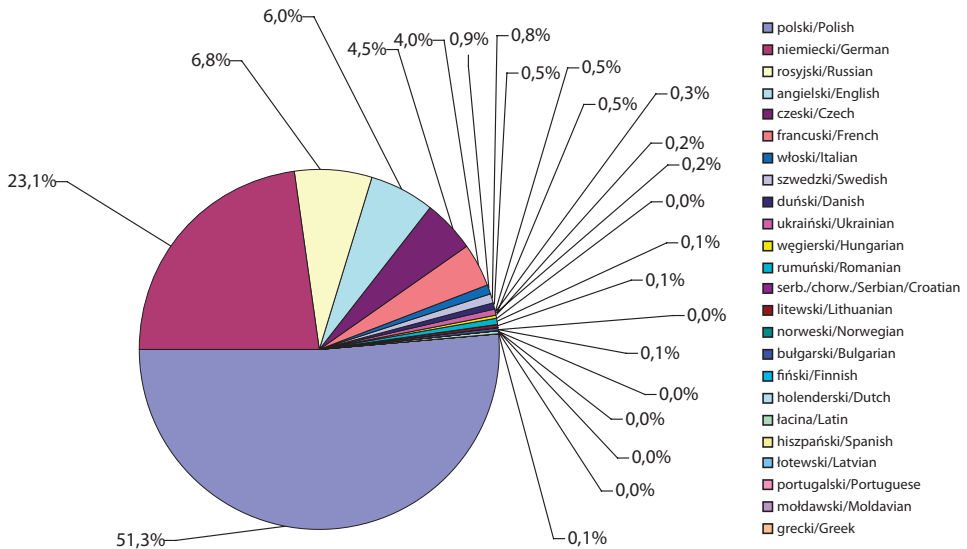

Ryc. 1. Przebieg cytowania prac we wszystkich językach.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 1. Tracking citations in all languages.

Prepared by E. Krupic

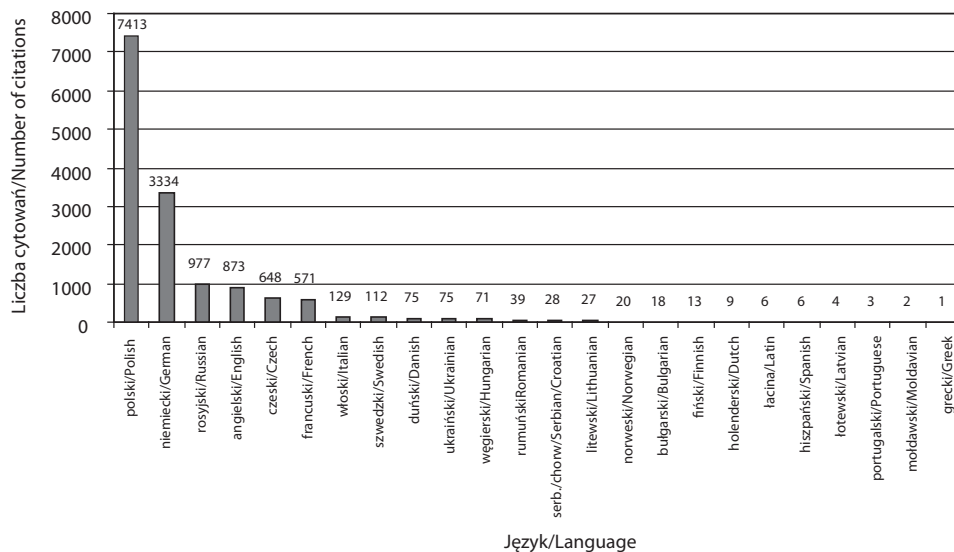

Ryc. 2. Wartości procentowe cytowania prac w poszczególnych językach.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 2. Percentages of citations in particular languages.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 3. Wartości liczbowe cytowania prac w poszczególnych językach.

Opracowała E. Krupic

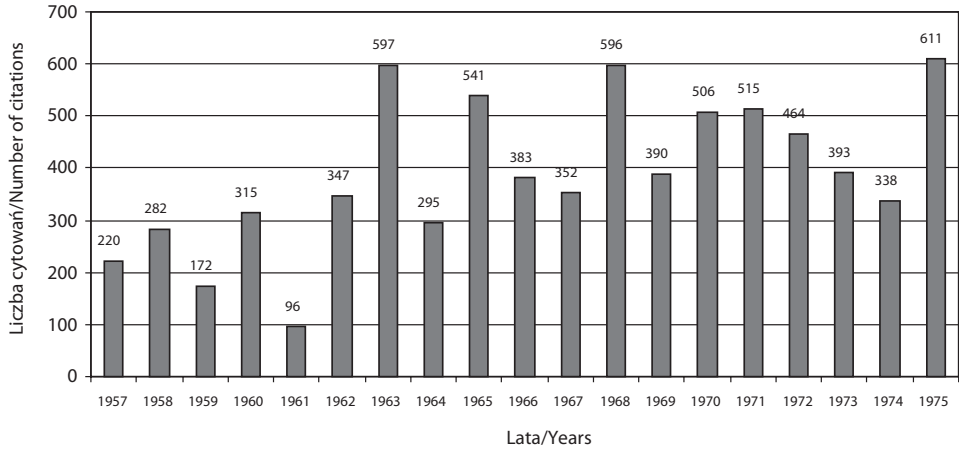
Ryc. 3. Numerical values for citations in particular languages.

Prepared by E. Krupic

CYTOWANIE PRAC W JĘZYKU POLSKIM

Od 1957 do 1975 r. w „Archeologii Polski” prace w języku polskim cytowano 7413 razy, co daje 51,3% wszystkich cytowań. Najwięcej powołań na prace w języku polskim było w latach 1963, 1965, 1968 i 1975. Na ryc. 4 przedstawiono przebieg cytowania prac polskich. Na ryc. 5 pokazano cytowanie prac w języku polskim na tle wszystkich cytowań w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975. Sporą różnicę w liczbie cytowań można zaobserwować w roku 1963, gdy znacznie przeważają cytowania polskie, i w latach 1969 i 1971, kiedy liczba cytowań prac w języku polskim jest stosunkowo mała. Tom 16 „Archeologii Polski” z 1971 r. był dedykowany prof. dr. hab. Witoldowi Henslowi w jego 35-lecie pracy naukowej. Artykuły w tym tomie publikowali również archeolodzy ze Szwecji, Włoch, ZSRR, Austrii, Bułgarii, Jugosławii, Rumunii, NRD i większość powołań odnosi się do prac obcojęzycznych.

Wśród polskich autorów najczęściej razy powoływano się na prace wybitnego polskiego archeologa Józefa Kostrzewskiego. Na prace tego autora w ciągu 19 lat, od 1957 do 1975 r., powoływano się 418 razy. Przebieg cytowania prac J. Kostrzewskiego obrazuje ryc. 6. Jego książkę *Zagadnienie ciągłości zaludnienia ziem polskich w pradziejach (od połowy II tysiąclecia p.n.e. do wczesnego średniowiecza)* cytowano 14 razy, ale cytowania przypadają głównie na lata 1963–1972. Trzydzieści razy powołano się na pracę wydaną w Niemczech w języku nie-

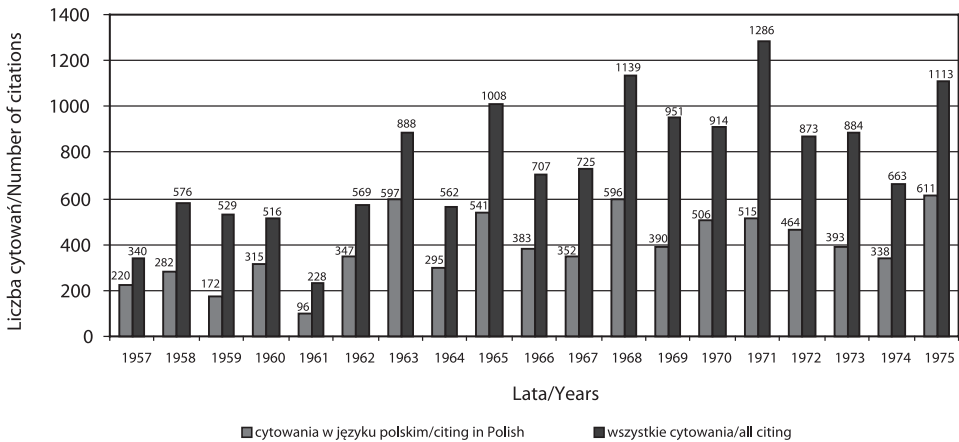

Ryc. 4. Przebieg cytowania prac w języku polskim.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 4. Tracking citations in Polish.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 5. Przebieg cytowania prac w języku polskim na tle wszystkich cytowań.

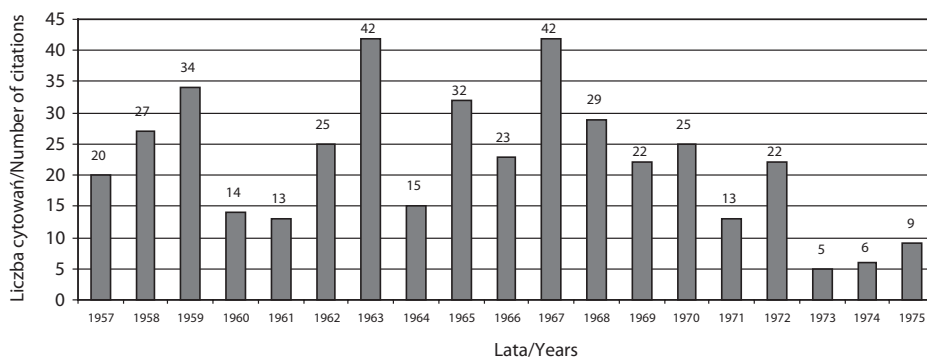
Opracowała E. Krupic

Ryc. 5. Tracking citations in Polish compared to all citations.

Prepared by E. Krupic

mieckim *Die ostgermanische Kultur der Spätlatenzeit*. Książka *Kultura łużycka na Pomorzu* oraz artykuł publikowany w „*Slavia Antiqua*”, *Ze studiów nad wczesnym okresem żelaznym w Polsce*, były cytowane po 12 razy. Przez pierwsze trzy lata ukazywania się „*Archeologii Polski*” liczba cytowań kształtuje się od 20 do 34, po

czym następuje duży spadek, a już w 1963 r. duży wzrost liczby cytowań, do 42. Największa liczba cytowań prac tego archeologa przypada na lata 1963 i 1967, po czym następuje powolny spadek, a od 1973 r. wyraźnie maleje popularność jego prac, co pokazują liczby: w 1973 r. — 5 cytowań, w 1974 — 6, w 1975 r. — 9 cytowań. Świadczy to, że kilka lat po śmierci Profesora jego twórczość naukowa stopniowo przestała być inspirująca i zaprzestano odwoływać się do niej. Najczęściej cytowano J. Kostrzewskiego w latach 1963–1970. Na jego prace napisane wspólnie z innymi autorami powoływano się 77 razy.

Ryc. 6. Przebieg cytowania prac J. Kostrzewskiego.

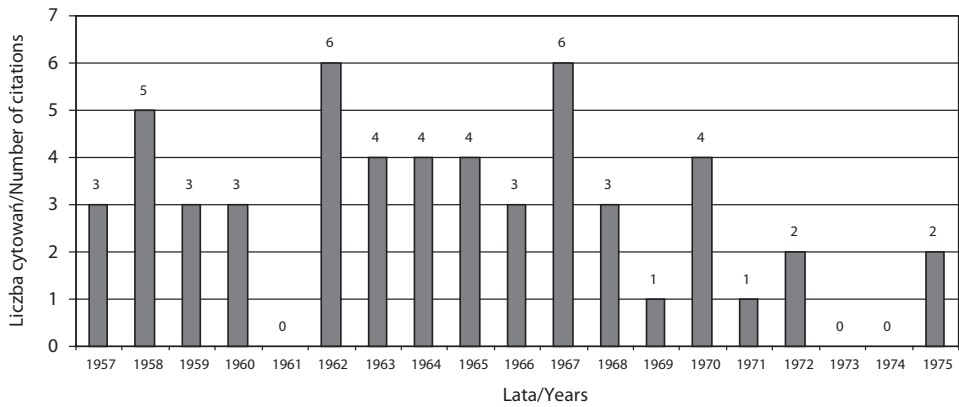
Opracowała E. Krupic

Ryc. 6. Tracking citation of works by J. Kostrzewski.

Prepared by E. Krupic

Najczęściej cytowaną pozycją, 54 razy w ciągu całego analizowanego okresu, jest *Prehistoria ziem polskich* S. Krukowskiego, J. Kostrzewskiego i R. Jakimowicza (ryc. 7). Najwięcej powoływano się na tę książkę w latach 1962 i 1967. *Pradzieje Polski* tego badacza wydane w 1949 r. cytowano 23 razy. Od 1971 r. nie powoływano się już na tę pracę. *Pradzieje Polski* J. Kostrzewskiego, W. Chmielewskiego i K. Jażdżewskiego, synteza wiedzy archeologicznej, opublikowane przez Wydawnictwo Ossolineum w 1965 r., cytowane były 22 razy. W 1968 r. cytowano tę książkę 4 razy, w 1972 r. powołano się na nią 3 razy, a w następnych latach są już tylko pojedyncze cytowania.

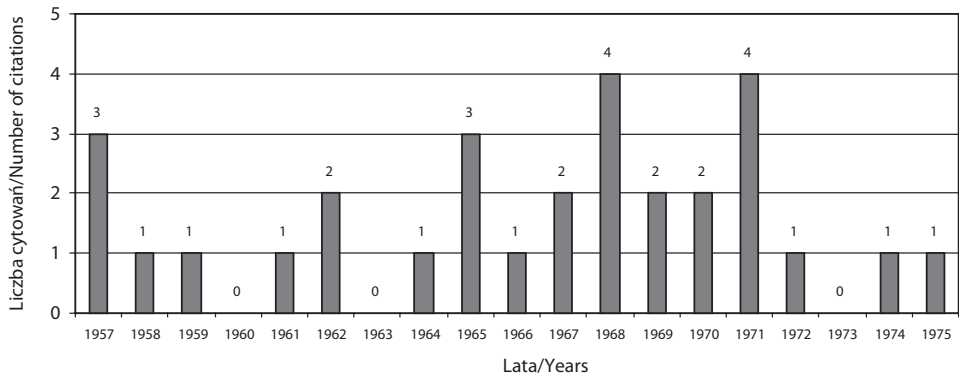
Kultura prapolska wydana w 1947 r. była cytowana w ciągu 19 lat, od 1957 do 1975 r., 30 razy. Po 4 razy cytowano ją w 1968 i 1971 r. W latach 1960, 1963 i 1973 nie powoływano się na tę książkę. Od 1972 do 1975 r. cytowano ją tylko 3 razy (zob. ryc. 8).

Ryc. 7. Przebieg cytowania *Prehistorii ziem polskich*.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 7. Tracking citation of *Prehistoria ziem polskich (Prehistory of Polish Lands)*.

Prepared by E. Krupic

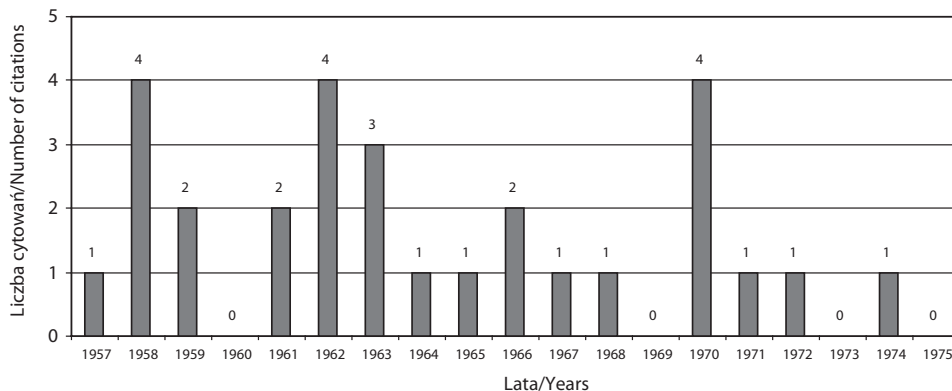
Ryc. 8. Przebieg cytowania *Kultury prapolskiej*.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 8. Tracking citation of *Kultura prapolska (Pre-Polish Culture)*.

Prepared by E. Krupic

Wielkopolskę w pradziejach, wydaną w 1955 r., przytaczano 29 razy. Po 4 razy cytowana była w latach 1958, 1962 i 1970. W 1960, 1969, 1973 i 1975 r. na książkę tę nie powołano się ani razu (por. ryc. 9).

Ryc. 9. Przebieg cytowania *Wielkopolski w pradziejach*.

Opracowała E. Krupic

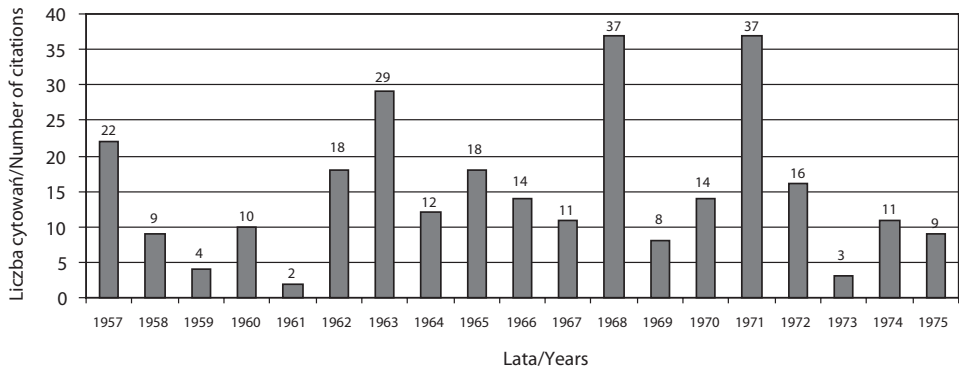
Ryc. 9. Tracking citation of *Wielkopolska w pradziejach* (*Greater Poland in Prehistory*).

Prepared by E. Krupic

Analizując wykres cytowania prac Józefa Kostrzewskiego, widzimy, że z początkiem lat siedemdziesiątych XX w. maleje liczba powołań na prace tego wybitnego archeologa.

Autorem, który pod względem liczby cytowań w „Archeologii Polski” zajmuje drugie miejsce wśród polskich archeologów, jest Witold Hensel. Jego prace cytowano na łamach „Archeologii Polski” w analizowanym okresie 284 razy (por. ryc. 10), w tym 29 razy prace współautorskie. W 1968 i 1971 r. Witolda Hensla cytowano po 37 razy. W 1959 r. były tylko 4 cytowania, w 1961 — 2 cytowania i w 1973 r. 3 cytowania. Najbardziej popularnymi jego dziełami były: *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej*, wydawana w 1952, 1956 i 1965 r. — cytowana 41 razy, i *Polska przed tysiącem lat*, wydawana w latach 1960, 1964, 1967 — 17 razy. Po 11 razy powoływano się na *Poznań w zarys dziejów* opublikowany w 1958 r. i artykuł w „Sprawozdaniach PMA” z 1951 r., *Próba periodyzacji najdawniejszych dziejów ziem polskich*.

Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej (ryc. 11) cytowana jest 6 razy w 1971 r., w latach 1957 i 1968 — po 5 razy.

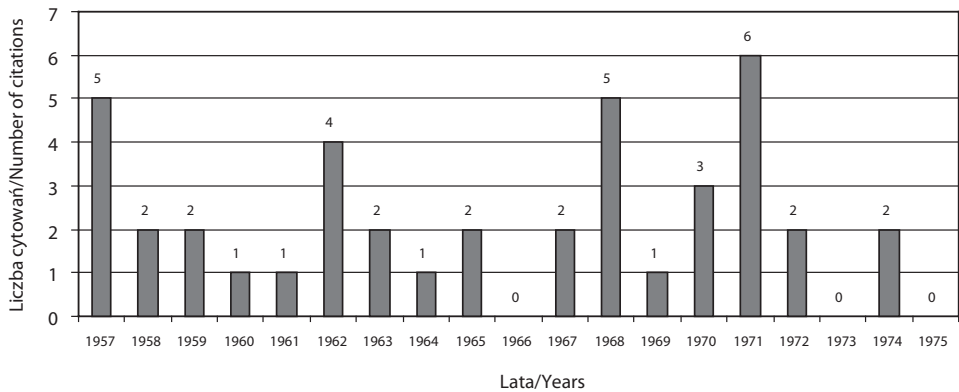

Ryc. 10. Przebieg cytowania prac W. Hensla.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 10. Tracking citation of works by W. Hensel.

Prepared by E. Krupic

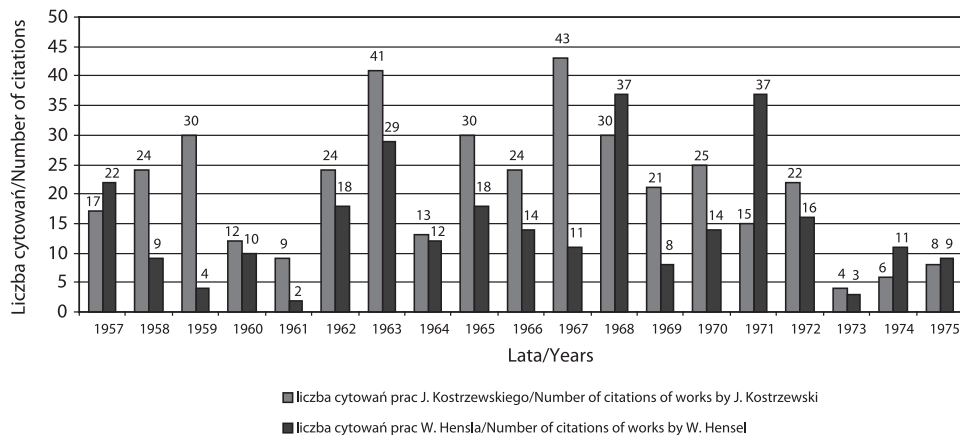
Ryc. 11. Przebieg cytowania *Słowiańszczyzna wczesnośredniowiecznej. Zarys kultury materialnej*.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 11. Tracking citation of *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej* (Early Medieval Slavhood. Outline of Material Culture).

Prepared by E. Krupic

Ryc. 12 obrazuje porównanie cytowań prac J. Kostrzewskiego i W. Hensla. W roku 1971 W. Hensel jest znacznie częściej cytowany niż J. Kostrzewski. W 1960 i 1961 r. obserwuje się stosunkowo mało powołań na prace obu autorów, podobnie jest w latach 1973–1975.

Ryc. 12. Przebieg cytowania prac J. Kostrzewskiego i W. Hensla.

Opracowała E. Krupic

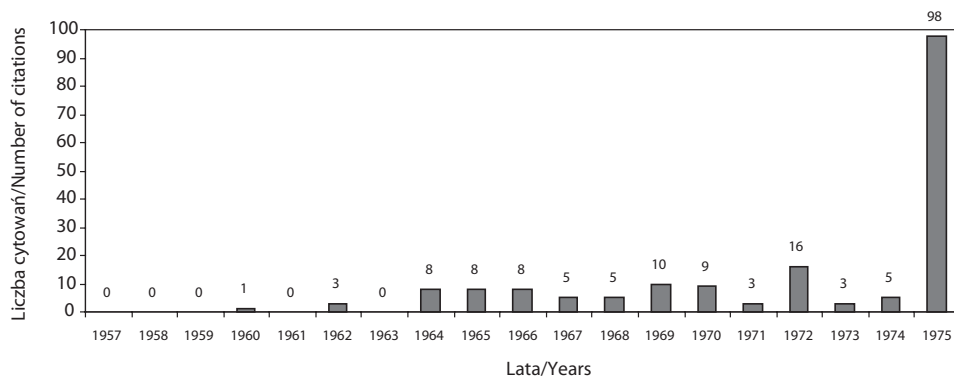
Ryc. 12. Tracking citation of works by J. Kostrzewski and W. Hensel.

Prepared by E. Krupic

Wśród cytowanych prac autorów polskich na trzecim miejscu znajdują się prace Janusza Krzysztofa Kozłowskiego. W „Archeologii Polski” w latach 1957–1975 powoływano się na nie 182 razy (ryc. 13). Od 1957 r. przez 3 lata nie ma żadnych odnośników do prac tego autora, w 1960 jest jeden, w 1963 — 3 i od 1964 r. zaczęto częściej powoływać się na nie. W roku 1975 osiągnęły 98 cytowań. W ciągu dziewiętnastu lat 7 razy powoływano się na artykuł pt. *Zagadnienie chronologii relatywnej neolitu i eneolitu na Górnym Śląsku*, który ukazał się w czasopiśmie „Silesia Antiqua” w 1964 r.

Na prace Konrada Jażdżewskiego powołano się 161 razy, z czego najczęściej w 1966 r. (ryc. 14). Wśród cytowanych prac są *Pradzieje Polski*, dzieło J. Kostrzewskiego, W. Chmielewskiego i K. Jażdżewskiego wydane w 1965 r., a wymienione na przestrzeni analizowanego okresu 22 razy. *Atlas do pradziejów Słowian*, który wyszedł drukiem w 1948 r., i *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej z 1936 r.* były cytowane po 10 razy.

Na prace Jerzego Piaskowskiego powołano się w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975, 148 razy. Największą liczbę cytowań wykazują lata od 1965 do 1972 (ryc. 15). Sześć razy cytowano artykuł *Technika gdańskiego hutnictwa i kowalstwa żelaznego X–XIV wieku na podstawie badań metaloznawczych*, który ukazał się w Sprawozdaniach Gdańskiego Towarzystwa Naukowego w 1960 r.

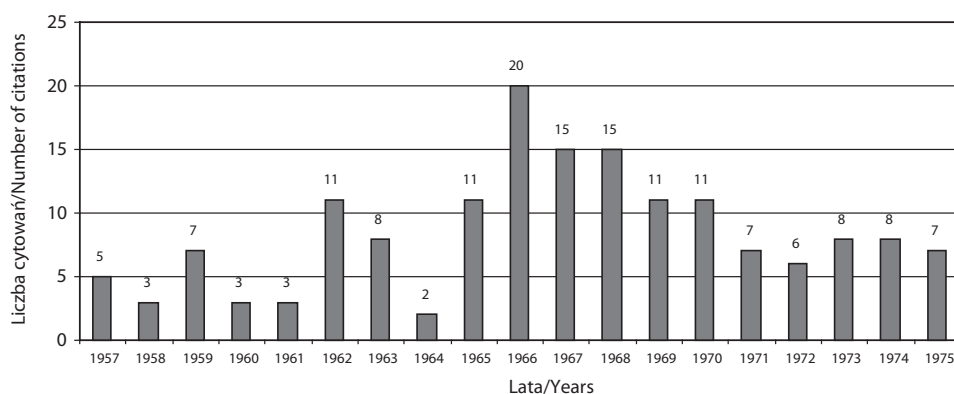

Ryc. 13. Przebieg cytowania prac J.K. Kozłowskiego.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 13. Tracking citation of works by J.K. Kozłowski.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 14. Przebieg cytowania prac K. Jażdżewskiego.

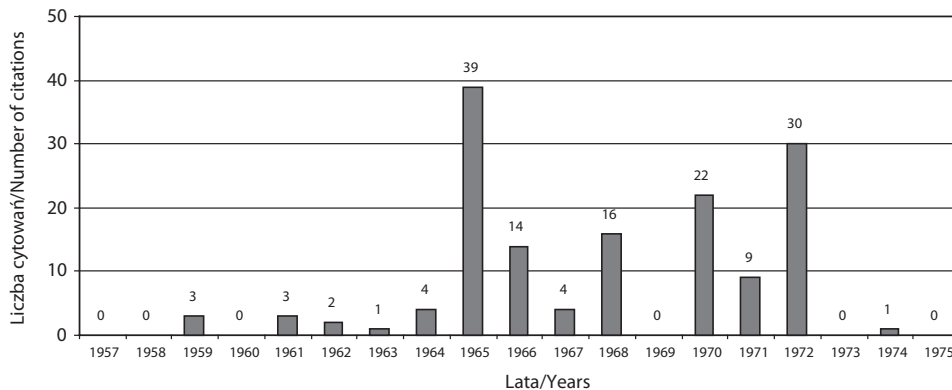
Opracowała E. Krupic

Ryc. 14. Tracking citation of works by K. Jażdżewski.

Prepared by E. Krupic

Następnym w kolejności autorem często cytowanym jest Waldemar Chmielewski. Na jego prace powoływano się 81 razy, z czego 22 cytowania odnoszą się do *Pradziejów Polski* wydanych w 1949 i w 1965 r. Największą liczbą cytowań tego autora, bo aż 44, zaznaczył się rok 1975 (ryc. 16). Podobnie jest w przypadku J. K. Kozłowskiego, który był najczęściej cytowany również w tym roku.

Od roku 1962 zaczęto cytować prace Marka Gedla. Powoływano się na niego 106 razy (ryc. 17). Najczęściej, bo po 20 razy, przywoływano jego prace w latach

Ryc. 15. Przebieg cytowania prac J. Piaskowskiego.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 15. Tracking citation of works by J. Piaskowski.

Prepared by E. Krupic

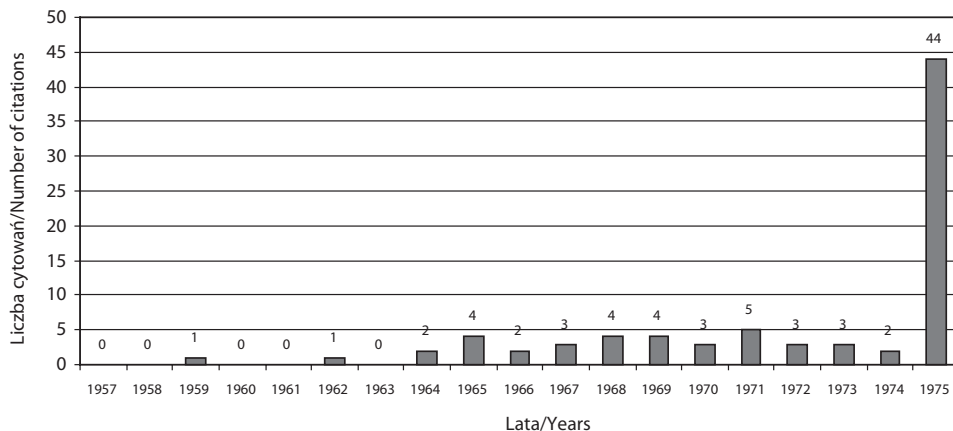
1970 i 1974. Często cytowaną książką tego autora była *Kultura łżycka na Górnym Śląsku*, wydana w 1962 r., na którą powoływano się aż 12 razy. Osem razy cytowano artykuł *Uwagi o gospodarce i strukturze społecznej ludności kultury łżyckiej w południowej Polsce*, który ukazał się w 1961 r.

Autorami polskimi często wymienianymi w „Archeologii Polski” byli również Kazimierz Godłowski — 98 cytowań, Stefan Nosek — 89 odnośników, Włodzimierz Hołubowicz — 84, Tadeusz Sulimirski 82, którego książka *Polska przedhistoryczna*, wydana w Wielkiej Brytanii, cytowana była 21 razy. Również Zdzisław Rajewski i Lech Leciejewicz cytowani byli po 78 razy, Stefan Karol Kozłowski i Andrzej Żaki — po 74 razy.

Największą rolę w archeologii od 1957 do 1975 roku odegrała książka *Prehistoria ziem polskich* S. Krukowskiego, J. Kostrzewskiego i R. Jakimowicza z 1939 r. — cytowana 54 razy, następnie *Słowiańszczyzna wczesnośredniowieczna. Zarys kultury materialnej* Witolda Hensla, na którą powoływano się 41 razy. Popularne też były *Pradzieje Czechosłowacji* Jana Filipa, wydane w Polsce w 1949 i 1965 r., a cytowane w ciągu 19 lat 25 razy. Do artykułu opublikowanego w „Materiałach Starożytnych” z 1960 r. J. Wielowiejskiego *Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności południowej Polski w okresie późnolateńskim i rzymskim* znajdujemy 24 odnośniki.

CYTOWANIE PRAC W JĘZYKU NIEMIECKIM

Wśród prac obcojęzycznych najczęściej cytowane są prace wydane w języku niemieckim. Ogółem literaturę niemieckojęzyczną zacytowano 3334 razy, co daje 23,1% wszystkich cytowań. Powołano się na 2395 tytułów artykułów i książek.

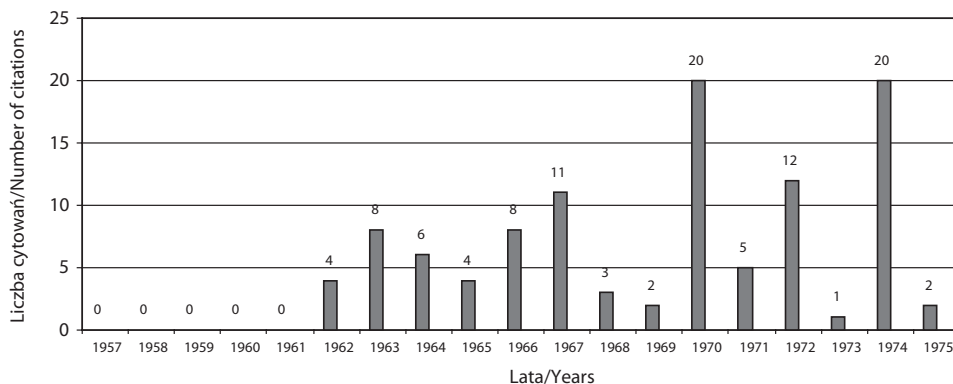

Ryc. 16. Przebieg cytowania prac W. Chmielewskiego.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 16. Tracking citation of works by W. Chmielewski.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 17. Przebieg cytowania prac M. Gedla.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 17. Tracking citation of works by M. Gedl.

Prepared by E. Krupic

Lata 1968–1971 odznaczają się największą liczbą cytowanych prac opublikowanych w tym języku (ryc. 18). Są to prace wydane w Niemczech, Austrii, Szwecji, Norwegii, Francji i innych krajach europejskich.

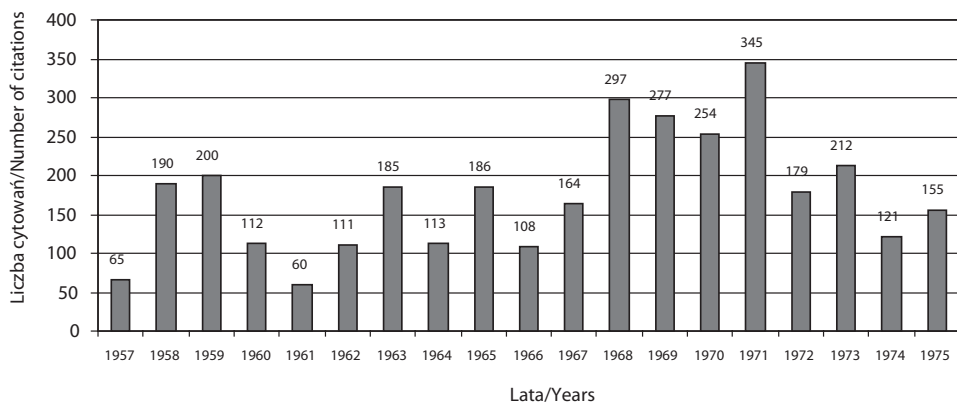
Wśród autorów niemieckich najczęściej cytowano E. Petersena — 53 razy, i M. Jahna — również 53 razy. Na *Die Kelten in Schlesien* M. Jahna powoływano się 10 razy. W. La Baume cytowany był 42 razy, H. Jankuhn — 40, L. Zotz — 23,

K. Tackenberg — 21 i G. Kossinna 13 razy. J. M. Eberta cytowano 19 razy, z czego 10 razy powoływano się na *Reallexikon der Vorgeschichte*.

Wśród odnośników do prac w języku niemieckim pojawiają się też nazwiska polskich archeologów. Najczęściej wymieniany jest J. Kostrzewski. Najwięcej odnośników do jego prac wydanych w języku niemieckim przypada na lata 1962–1972. Powołano się na nie 21 razy, w tym 13 razy na jego rozprawę doktorską *Die ostgermanische Kultur der Spätlatenzeit*. Cytowane są też, publikowane w tym języku, artykuły polskich autorów (K. Jażdżewskiego, K. Godłowskiego, M. Gedla, W. Łosińskiego, A. Dymaczewskiego) zamieszczone w „Archaeologia Polona”.

Na prace, które zostały wydane w Niemczech do 1949 r., przed podziałem Niemiec na RFN i NRD, powołano się 1625 razy, co daje 49% wszystkich powołań na prace niemieckojęzyczne (ryc. 19). Prace W. La Baume’a, które ukazały się drukiem do 1949 r., cytowano 30 razy. Najczęściej przywoływaną pozycją był artykuł C. Peschecka *Die frühwandalische Kultur in Mittelschlesien*, który ukazał się w „Quellenschriften zur ostdeutschen Vor- und Frühgeschichte” w 1939 r. Cytowano go 15 razy.

Prace wydane w NRD w latach 1949–1975 wzmiankowano 477 razy. Na autorów, których prace wydane były w byłej NRD do roku 1968, powoływano się rzadko. W 1968 r. zaznacza się wyraźny wzrost cytowań (ryc. 20). W latach 1968, 1969 i 1971 nieznacznie wyższa jest liczba cytowań tych prac niż prac wydanych w RFN. Autorami z NRD najczęściej wymienianymi byli: J. Herrmann i E. Schuldt, po 35 razy. Książkę *Slawische Töpferei in Mecklenburg* E. Schuldta wydaną w 1964 r. cytowano 7 razy. W. Coblenz był cytowany 25 razy, a jego książka *Grabfunde der Mittelbronzezeit Sachsens*, wydana w 1952 r. — 8 razy.

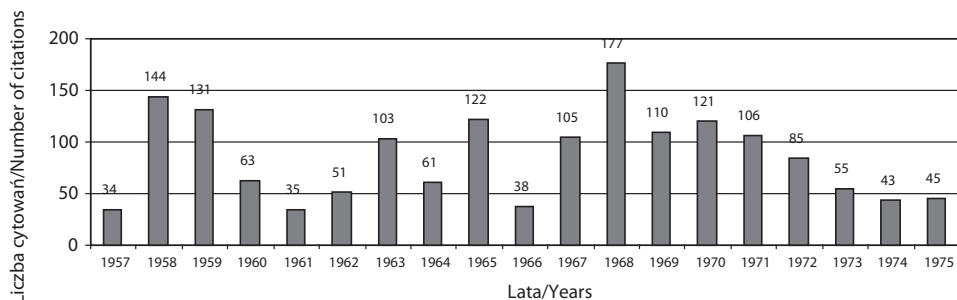

Ryc. 18. Przebieg cytowania prac w języku niemieckim.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 18. Tracking citation of works in German.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 19. Przebieg cytowania prac w języku niemieckim wydanych do 1949 r. w Niemczech.

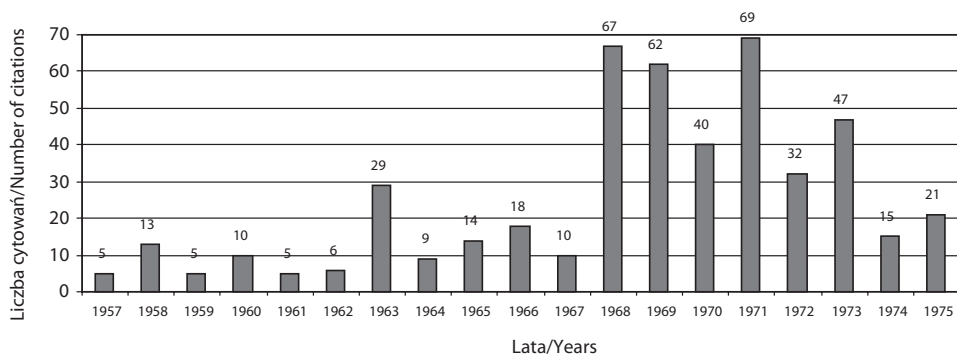
Opracowała E. Krupic

Ryc. 19. Tracking citation of works in German published in Germany before 1949.

Prepared by E. Krupic

W latach 1957–1975 autorzy zamieszczający artykuły w „Archeologii Polski” na nową literaturę naukową wydaną w języku niemieckim w NRD powoływali się średnio 2–3 razy w roku. Liczba cytowań prac najnowszych wzrasta w tych latach, w których jest ogólnie więcej cytowań prac opublikowanych w języku niemieckim. Jednocześnie wzrasta liczba cytowań prac, które miały wydania przed 3–6 laty.

Na prace w języku niemieckim wydane w RFN powołano się do 1975 r. 596 razy (por. ryc. 21).

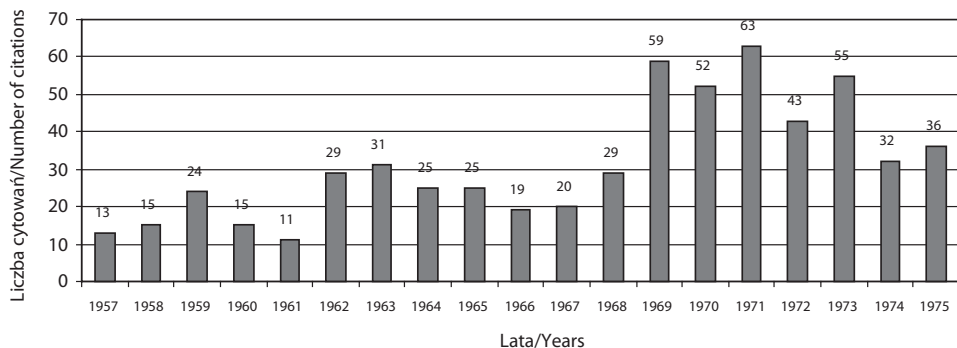

Ryc. 20. Przebieg cytowania prac w języku niemieckim wydanych w NRD.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 20. Tracking citation of works in German published in the GDR.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 21. Przebieg cytowania prac w języku niemieckim wydanych w RFN.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 21. Tracking citation of works in German published in the FRG.

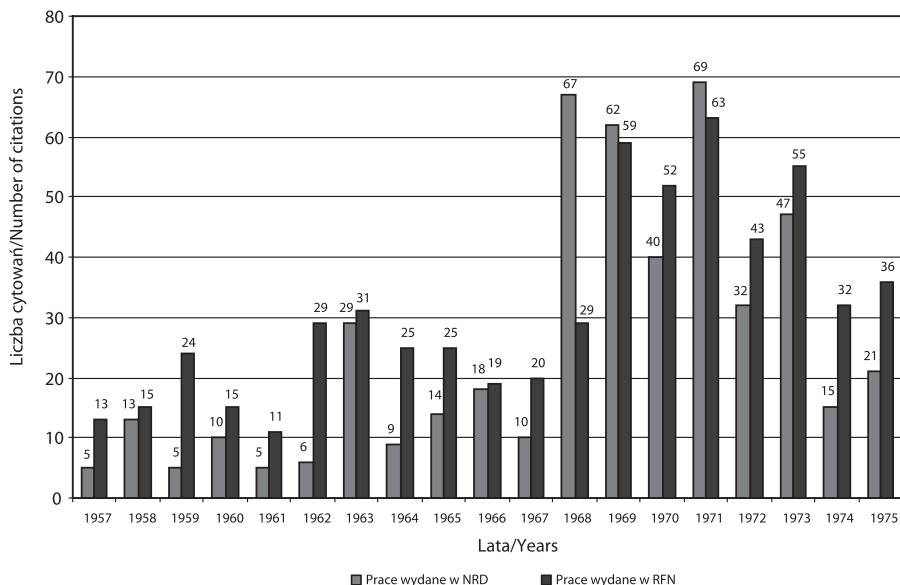
Prepared by E. Krupic

Prace w języku niemieckim, które ukazały się drukiem w RFN, cytowane były najwcześniej po 2 do 3 lat od daty wydania. Od lat 1960-tych wzrasta liczba cytowań prac opublikowanych przed 4–6 laty. Wśród cytowań prac w języku niemieckim wydanych w RFN, 402 dotyczyły artykułów zamieszczonych w periodykach.

Z autorów niemieckich, których prace drukowane były w RFN, najczęściej cytowany był H.J. Eggers — 36 razy, a jego artykuł *Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im freien Germanien* z „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseum Mainz”, który ukazał się w 1955 r., wymieniany był 10 razy. *Das römische Import im freien Germanien*, również H.J. Eggersa, cytowano 7 razy, *Nordische Vorzeit* J. Brondstedta — również 7 razy. Natomiast 22 razy powoływano się na H. Jankuhna, 15 na T. Milojčića, 14 na K. Radatza.

Od 1957 do 1967 r. liczba cytowań prac wydanych w RFN przewyższała liczbę odnośników do prac z NRD. W roku 1968 liczba tych ostatnich przewyższyła o ponad 57% cytowania prac z RFN. Od 1969 r. zauważamy równoczesny wzrost liczby cytowań prac zarówno jednych, jak i drugich (ryc. 22). Najczęściej były wzmiankowane w 1971 r.

Pozostałe prace niemieckojęzyczne, na które powoływano się w „Archeologii Polski”, wydane były w: Austrii — 119 odnośników, Czechosłowacji — 98, Danii — 34, Finlandii — 21, Holandii — 10, Polsce — 63, Szwecji — 67, na Węgrzech — 121, w Szwajcarii — 36, a pojedyncze cytowania dotyczyły prac wydanych w innych krajach.

Ryc. 22. Przebieg cytowania prac wydanych w NRD i RFN.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 22. Tracking citation of works published in the GDR and FRG.

Prepared by E. Krupic

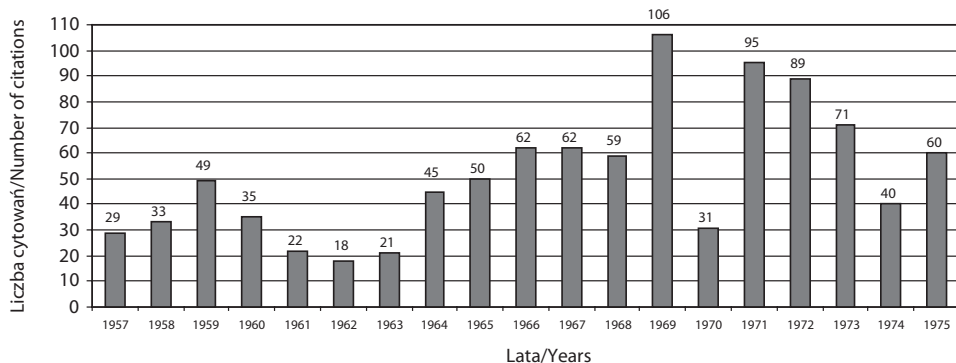
CYTOWANIA PRAC W JĘZYKU ROSYJSKIM

Na drugim miejscu pod względem liczby cytowań prac obcojęzycznych są prace opublikowane w języku rosyjskim. Od 1957 do 1975 r. w „Archeologii Polski” powoływano się na nie 977 razy, co stanowi 6,8% wszystkich cytowań. Najmniejszą liczbą cytowań prac w języku rosyjskim charakteryzują się lata 1961, 1962 i 1963. Od 1964 r. liczba cytowań prac rosyjskojęzycznych wzrasta, osiągając największą wartość w 1969 r. — 106 cytowań (ryc. 23). Na prace wydane w Związku Radzieckim powoływano się 917 razy, na prace opublikowane w Rumunii — 10, wydane w Rosji carskiej — 22, natomiast 9 z prac, na które powoływano się 11 razy, było wydanych w Polsce.

Do artykułów zamieszczanych w czasopismach archeologicznych znajdujemy 636 odnośniki, z czego 139 dotyczyło artykułów drukowanych w „Sovetskoj Arheologii”.

Najczęściej cytowaną pracą w języku rosyjskim była książka B.A. Rybakowa *Remeslo drevnej Rusi*, wydana w ZSRR w 1948 r. Powoływano się na nią 11 razy, a artykuł J.W. Kucharenki *Pervobytnye pamâtniki na territorii Poles'â*, wydrukowany w „Archeologii SSSR” z 1961 i 1962 r., wzmiankowano 10 razy.

Najczęściej cytowanymi autorami w „Archeologii Polski”, których prace wydane były w ZSRR w języku rosyjskim byli: J.W. Kucharenko — 28 razy, B.A. Rybakow — 27, I.K. Swiesznikow — 21, B.A. Kołczin — 19, P.P. Jefimienko — 11 razy.

Ryc. 23. Przebieg cytowania prac w języku rosyjskim.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 23. Tracking citation of works in Russian.

Prepared by E. Krupic

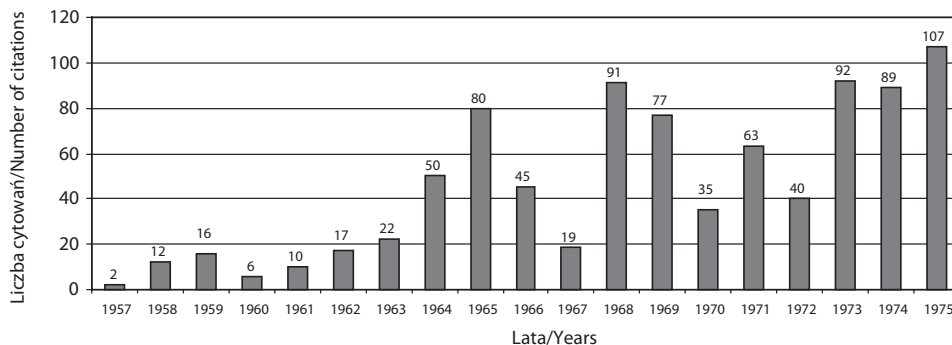
W cytowaniu prac rosyjskojęzycznych między datą ich wydania i cytowania w „Archeologii Polski” nie było dużej odległości czasowej. Jedna z prac cytowana była w roku ukazania się drukiem, w przypadku innych różnice między datą wydania a cytowania wynosiły od 1 roku do 3 lat.

CYTOWANIE PRAC W JĘZYKU ANGIELSKIM

W ciągu analizowanych 19 lat w „Archeologii Polski” powołano się 873 razy na prace opublikowane w języku angielskim. Jest to 6% wszystkich cytowań. Do roku 1964 na prace wydane w tym języku powoływano się rzadko. Dopiero od tego roku zauważamy znaczny wzrost liczby cytowanych prac. Najwyższy poziom osiągnął w 1975 r., kiedy wzmiankowano je 107 razy (ryc. 24).

W Polsce ukazało się 91 artykułów i książek w języku angielskim, cytowanych 119 razy w latach 1957–1975 w „Archeologii Polski”. Z tego 43 cytowania odnoszą się do artykułów publikowanych w „Archaeologia Polona”. Są to artykuły polskich autorów, poza czterema, których współautorami nie są Polacy. Szesnaście razy cytowano artykuły z „Recherches Archéologiques”, wszystkie w 1975 r. Najwyższy poziom cytowań prac anglojęzycznych wydanych w Polsce odnotowujemy również w 1975 r. (ryc. 25).

Prace, które ukazały się w Wielkiej Brytanii, były przywoływane 356 razy. Z tego 178 cytowań dotyczy artykułów publikowanych w periodykach, 22 — prac zbiorowych, a 256 — książek jednego autora. Piętnaście z tych prac było wydanych w 2 poł. XIX w. Na prace, które ukazały się drukiem w XX w. do II wojny światowej, powoływano się 71 razy. W większości cytowano prace powojenne — 282 razy. Dopiero od roku 1964 liczba powołań wzrasta do powyżej 20 rocznie (ryc. 26). Do roku 1964 cytowano prace wydane 5–10 lat wcześniej. Po 1964 r. czas między wydaniem pracy a cytowaniem w „Archeologii Polski” zmniejsza się do 3–5 lat, a w latach siedem-

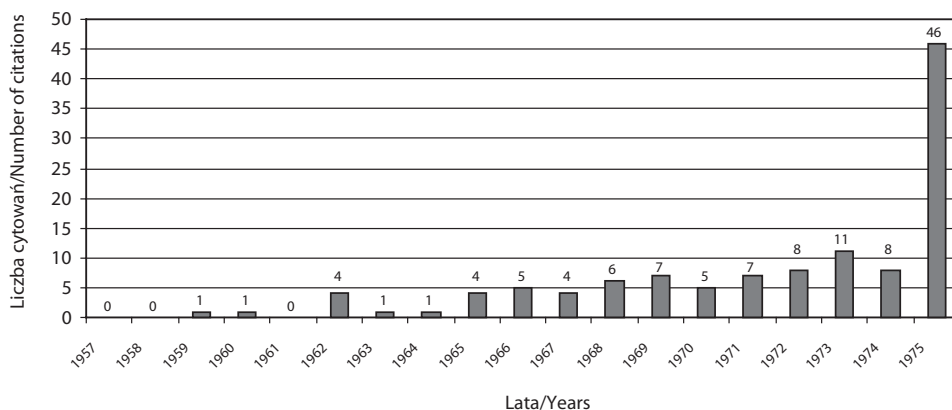

Ryc. 24. Przebieg cytowania prac w języku angielskim.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 24. Tracking citation of works in English.

Prepared by E. Krupic

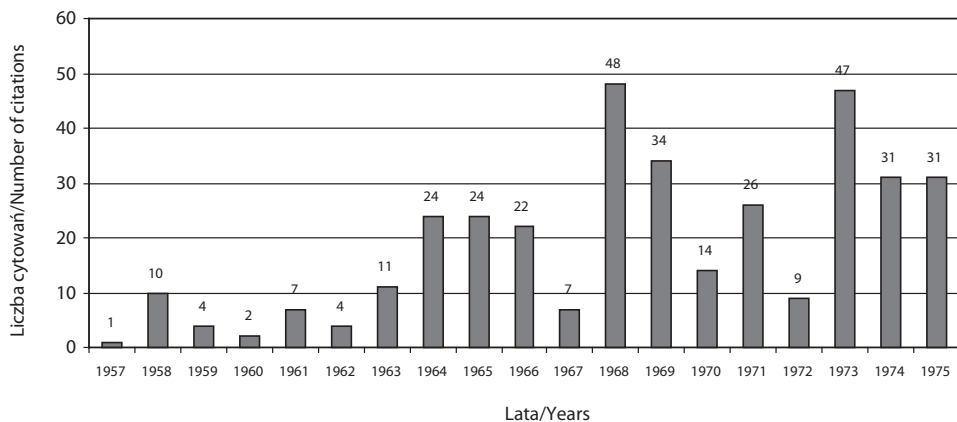
Ryc. 25. Przebieg cytowania prac w języku angielskim wydanych w Polsce.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 25. Tracking citation of works in English published in Poland.

Prepared by E. Krupic

dziesiątych XX w. wzmiankowane są prace sprzed 2–3 lat. Po roku od ukazania się w prasie angielskiej, cytowani są polscy autorzy: M.J. Dąbrowski, T. Malinowski, J. Piaskowski, T. Sulimirski, E. Tabaczyńska. Nie odnotowujemy odnośników do prac wydanych w 1974 i 1975 r. Do 1965 r. cytowano bardzo mało prac nowych wydanych w Wielkiej Brytanii. Od 1965 r. znacznie wzrasta liczba odnośników i zmniejsza się odległość czasowa między rokiem wydania a cytowania — od 1 roku do 3 lat. Od 1965 do 1975 r. cytowane są głównie prace opublikowane w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w.

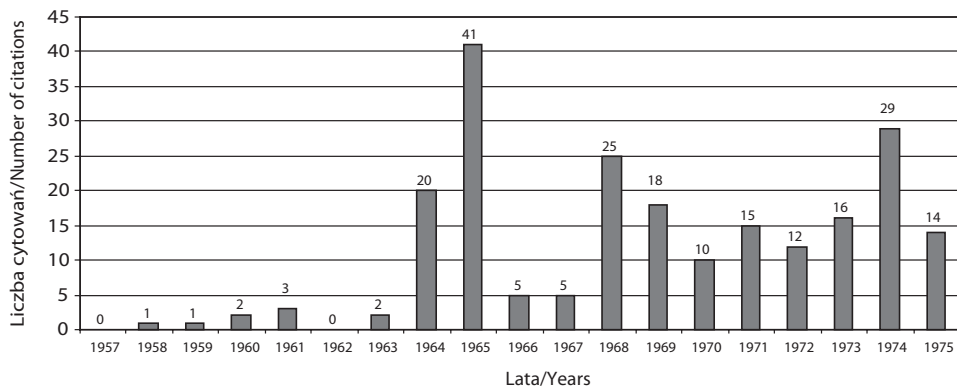

Ryc. 26. Przebieg cytowania prac w języku angielskim wydanych w Wielkiej Brytanii.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 26. Tracking citation of works in English published in Great Britain.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 27. Przebieg cytowania prac w języku angielskim wydanych w USA.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 27. Tracking citation of works in English published in the USA.

Prepared by E. Krupic

Prace wydane w USA w języku angielskim cytowane były w „Archeologii Polski” 219 razy. Do roku 1964 były to tylko pojedyncze cytowania, znaczny ich wzrost widoczny jest w 1965 r. (ryc. 27). Na artykuły publikowane w czasopiśmie, najczęściej w „American Journal of Archaeology”, powoływano się 112 razy. Zacytowano 18 prac zbiorowych. Z autorów, których prace ukazały się w Wielkiej Brytanii, najczęściej powoływano się na J.G.D. Clarka. Cytowano go 18 razy, poczynając od 1958 r. Na prace V.G. Childe’a, wydane również w USA, po-

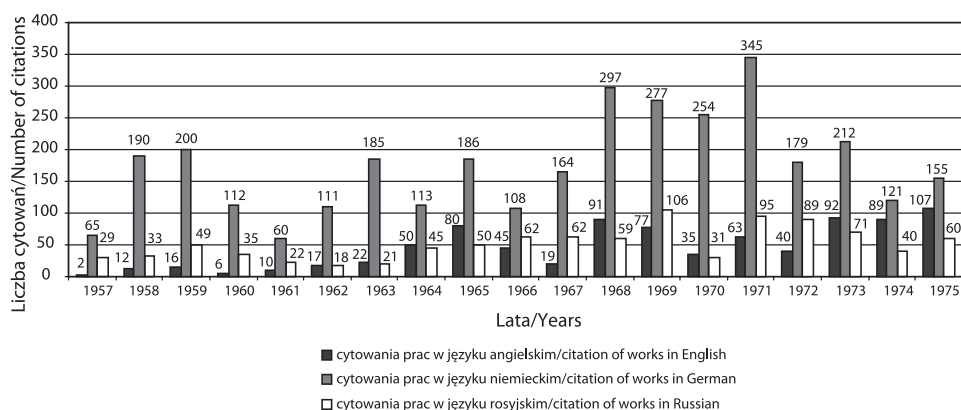
wołano się 20 razy. Od 1970 r. w cytowaniach pojawiają się prace L.R. Binforda. Wymienione były 5 razy. Większość z cytowanych prac wydanych było 8, 10 lat przed ich wzmiankowaniem w „Archeologii Polski”

Prace w języku angielskim drukowane w Szwecji cytowano 30 razy, opublikowane w Norwegii — 7 razy, a wydane w Finlandii — 5 razy.

Nowe prace w języku angielskim, które ukazały się w USA, były rzadko cytowane przez polskich autorów publikujących w „Archeologii Polski”. W latach 1957 i 1958 nie powoływano się na nowe prace. Do roku 1964 odległość między wydaniem pracy a jej cytowaniem waha się do 12 lat, po tym roku wzmiankowane są prace nowsze, które ukazały się drukiem od 2 do 7 lat wcześniej. Wyjątkiem był artykuł, który został zamieszczony w 1964 r. w „Current Anthropology” i w tym samym roku był cytowany. Jest to jednak autocytowanie.

Najczęściej wymienianą pracą w języku angielskim był artykuł J.A. Bakker, J.C. Vogla i T. Wiślańskiego *TRB and other C14 dates from Poland (c. 4350–1350 BC and 800–900 AD)* z roku 1969 z czasopisma „Helinium”, ukazującego się w Holandii. Cytowano go 6 razy. Po 5 razy cytowano prace *The Chronology of the Late Roman and Early Migration Periods in Middle Europe* K. Godłowskiego z 1970 r., *Roman glass from dated finds* C. Issings z 1957 r., *The Celts* T.G.E. Powella z 1958 r., *Settlements and Cemeteries at Złota, District Sandomierz, Voivodship Kielce* D. Rauhut z 1962 r. i artykuł H.L. Thomasa *The archaeological chronology of northern Europe* z książki *Chronologies in Old World archaeology*, pod redakcją R.W. Ehricha.

Na ryc. 28 ukazano przebieg cytowań prac w języku niemieckim, angielskim i rosyjskim. Daje się zaobserwować stopniowe zainteresowanie pracami w języku angielskim, spadek zainteresowania pracami w języku niemieckim i coraz mniej cytowań autorów rosyjskojęzycznych.

Ryc. 28. Przebieg cytowania prac w języku niemieckim, angielskim i rosyjskim.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 28. Tracking citation of works in German, English and Russian.

Prepared by E. Krupic

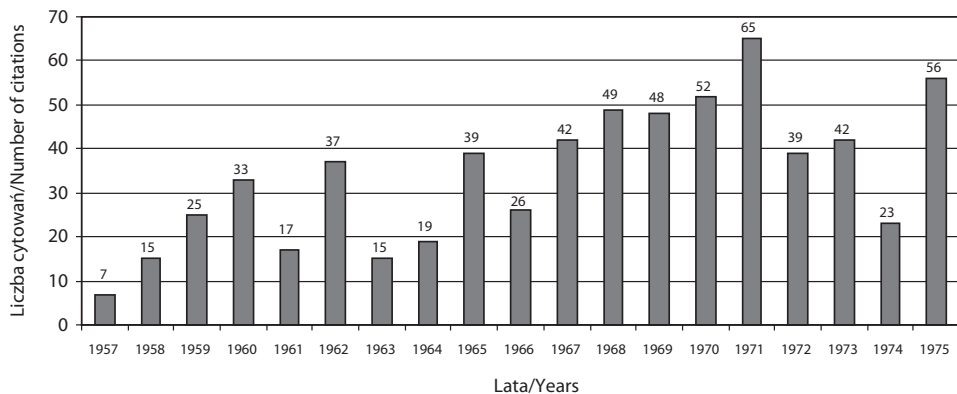
CYTOWANIE PRAC W JĘZYKU CZESKIM

Jedynie 4,5% ogólnej liczby cytowań zajmują odnośniki do prac publikowanych w języku czeskim. Na autorów, których prace ukazały się w tym języku, powołano się 649 razy (ryc. 29). Na liczbę tę składało się 355 artykułów w periodykach, które cytowano 441 razy, co stanowi 68% wszystkich cytowań w języku czeskim. Siedem cytowań dotyczyło artykułów w polskich czasopismach naukowych i jedno w periodyku angielskim, 3 razy cytowano prace wydane w XIX w. Najczęściej powoływano się na artykuły w „Archeologicznych rozhledach” — 109 razy, w „Památkach archeologicznych” — 70, i w „Slovenskiej archeológii” — 67 razy. Czternaście cytowań dotyczyło prac zbiorowych.

Powoływano się również na prace wydane w Czechosłowacji w języku polskim, niemieckim, angielskim, francuskim i rosyjskim. Takich cytowań jest 147.

W pierwszym tomie „Archeologii Polski” jest tylko 7 cytowań prac w języku czeskim. W następnych latach liczba cytowań waha się od 15 do 39. Wyraźny wzrost powołań na prace w języku czeskim widoczny jest od 1965 r. Największa liczba cytowań przypada na 1971 r. i wynosi 65. W następnym roku spada do 39 i do 1975 r. waha się od 42 do 56.

Najczęściej wymieniano prace Jana Filipa, czeskiego archeologa żyjącego w latach 1900–1981. W ciągu 19 lat w „Archeologii Polski” cytowany był 63 razy. Jego najważniejsze prace to *Enziklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas* oraz *Pradzieje Czechosłowacji*. Najczęściej cytowane w „Archeologii Polski” były *Pradzieje Czechosłowacji* — 26 razy, i *Keltové ve střední Evropě* — 19 razy.

Ryc. 29. Przebieg cytowania prac w języku czeskim.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 29. Tracking citation of works in Czech.

Prepared by E. Krupic

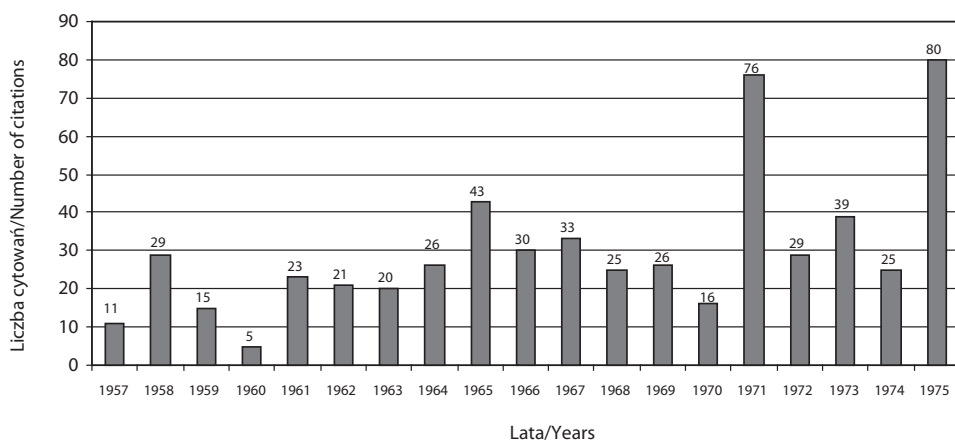
CYTOWANIE PRAC W JĘZYKU FRANCUSKIM

Na prace wydane w języku francuskim powoływano się 572 razy. 291 artykułów i książek, które cytowano 331 razy, ukazało się we Francji. Najwięcej cytowań było w latach 1971 i 1975 (por. ryc. 30). Z początkiem lat siedemdziesiątych XX w. zauważamy duże zainteresowanie pracami w języku francuskim. Wśród wymienianych prac są również prace autorów polskich, takich jak: J. Kostrzewskiego, A. Abramowicza, J.K. Kozłowskiego, W. Hensla, S.K. Kozłowskiego, J. Piaskowskiego, J. Rosen-Przeworskiej. W końcowych latach pięćdziesiątych i latach sześćdziesiątych XX w. powoływano się na prace wydane od 5 do 10 lat wcześniej. W latach siedemdziesiątych XX w. cytowanych jest coraz więcej prac nowszych, już od 1 roku do 4 lat po ukazaniu się na rynku wydawniczym, ale są to pojedyncze cytowania. Przez cały analizowany okres wymieniane są prace wydane przed II wojną światową i dziewiętnastowieczne.

Na prace publikowane w języku francuskim i wydane w Polsce powoływano się 95 razy. W większości są to artykuły, które ukazały się w „Archaeologia Polona”, „Recherches Archéologiques” i „Folia Quaternaria” i których autorami są najczęściej Polacy.

Dwadzieścia dwa razy cytowano prace w języku francuskim wydane na Węgrzech, 7 razy prace opublikowane w Szwajcarii. Inne — to pojedyncze cytowania prac wydanych w krajach europejskich.

Analizując odnośniki do prac w języku francuskim, można zauważyć bardzo małą liczbę cytowań prac nowych. Od 1961 r. zdarzają się tylko pojedyncze cytowania prac wydanych od 1 roku do 5 lat wcześniej.

Ryc. 30. Przebieg cytowania prac w języku francuskim.

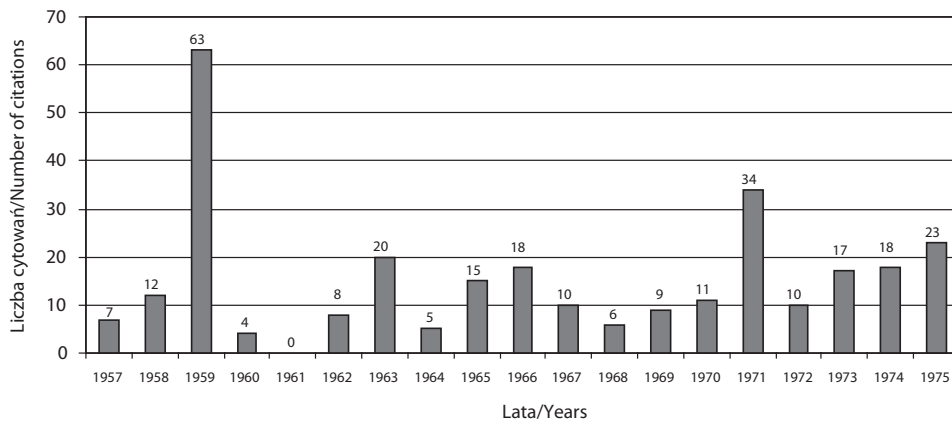
Opracowała E. Krupic

Ryc. 30. Tracking citation of works in French.

Prepared by E. Krupic

CYTOWANIE PRAC SKANDYNAWSKICH

Wśród cytowań w „Archeologii Polski” nieznaczny odsetek zajmują prace skandynawskie. Wszystkich odnośników do prac wydanych w krajach skandynawskich jest 290, co stanowi 2% wszystkich cytowań. Najwięcej prac opublikowanych w krajach skandynawskich cytowano w 1959 r., a od 1962 r. liczba powołań waha się od 5 do 34 (ryc. 31).

Ryc. 31. Przebieg cytowania prac skandynawskich.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 31. Tracking citation of works in the Scandinavian languages.

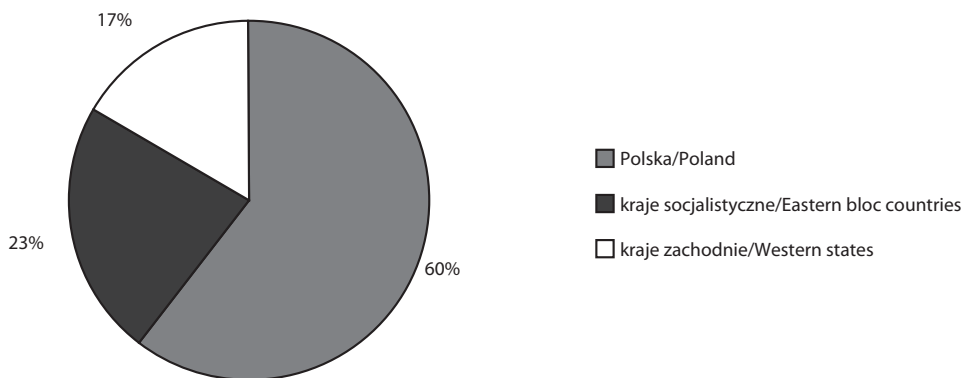
Prepared by E. Krupic

CYTOWANIE PRAC WYDANYCH W POLSCE, KRAJACH SOCJALISTYCZNYCH I KRAJACH ZACHODNICH PO ROKU 1945

Wśród cytowań publikacji wydanych po II wojnie światowej przeważają prace, które ukazały się drukiem w Polsce. Powoływano się na nie 6221 razy, co daje 60% ogółu cytowań (ryc. 32 i 33). Na prace wydane w krajach „bloku wschodniego” powoływano się 2375 razy, co stanowi 23%. W cytowaniu prac opublikowanych w Niemczech uwzględniony jest podział na prace wydane w NRD i RFN po utworzeniu tych państw w 1949 r. Na prace, które ukazały się w krajach kapitalistycznych, powoływano się 1717 razy i jest to 17 % wszystkich cytowań prac wydanych po 1945 r. Do grupy wzmiankowanych prac wydanych w krajach zachodnich zaliczyłam też cytowania prac opublikowanych w USA, Kanadzie i innych krajach niesocjalistycznych.

Mimo iż liczba cytowań prac wydanych w krajach zachodnich jest mniejsza niż prac wydrukowanych w krajach socjalistycznych, to jednak różnica między liczbą cytowań nie jest duża, bo wynosi tylko 6%. Świadczy to o braku izolacji ar-

cheologii polskiej od nauki państw zachodnich. Z liczebności cytowań wynika, że polscy naukowcy mieli dostęp zarówno do książek, jak i do czasopism archeologicznych wychodzących na Zachodzie.

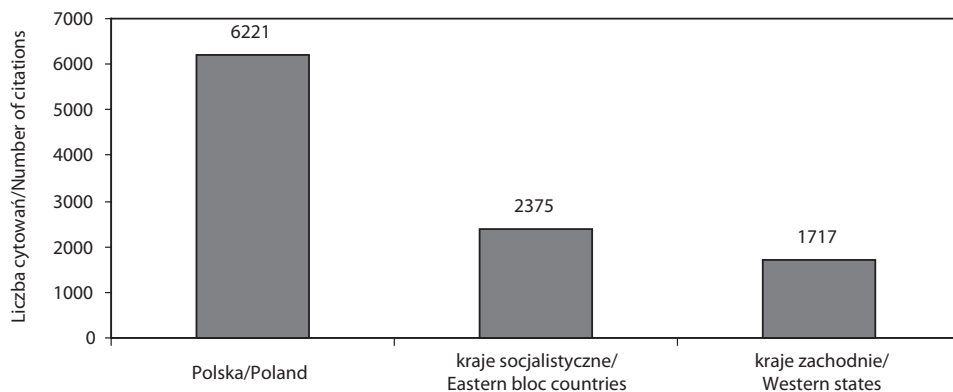

Ryc. 32. Cytowanie prac wydanych w Polsce, krajach socjalistycznych i krajach zachodnich po roku 1945.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 32. Citation of works published in Poland, Eastern-bloc countries and the Western states after 1945.

Prepared by E. Krupic

Ryc. 33. Cytowanie prac wydanych w Polsce, krajach socjalistycznych i krajach zachodnich po roku 1945.

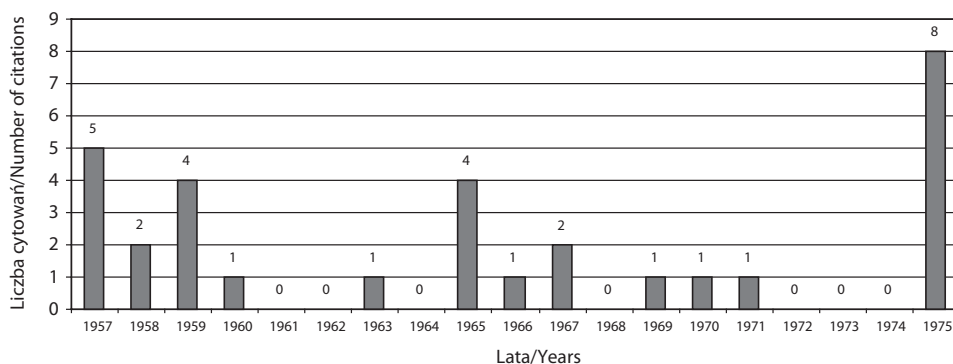
Opracowała E. Krupic

Ryc. 33. Citation of works published in Poland, Eastern bloc countries and the Western states after 1945.

Prepared by E. Krupic

CYTOWANIE DZIEŁ K. MARKSA, F. ENGELSA I W. LENINA

W „Archeologii Polski” w latach 1957–1975 rzadko powoływano się na dzieła Marksa, Engelsa i Lenina (ryc. 34). Największą liczbą cytowań odznacza się rok 1975; obejmuje ona 8 cytowań. Według Jacka Lecha (1997, s. 210) rok 1975 to schyłek oddziaływania marksizmu na naukę polską. Również w pierwszym roku ukazywania się „Archeologii Polski” dzieła Marksa i Engelsa wymieniane były 5 razy, a Lenina 2 razy. Jest to rok 1957, rok po „odwilży” z października 1956 r. Prace W. Lenina cytowano 5 razy — 2 razy w roku 1957 i jednorazowo w latach 1959, 1967 i 1973. Najczęściej wzmiankowano *Kapitał* Karola Marksa. W ciągu 19 lat powoływano się na niego 9 razy. Przy analizowaniu ryc. 34 nasuwa się wniosek, że w momentach zmniejszonego nacisku ideologicznego wzrasta zainteresowanie naukowym wykorzystaniem dorobku Marksa, Engelsa i Lenina.

Ryc. 34. Przebieg cytowania dzieł K. Marksa, F. Engelsa, W. Lenina.

Opracowała E. Krupic

Ryc. 34. Tracking citation of works by K. Marx, F. Engels, W. Lenin.

Prepared by E. Krupic

WNIOSKI

Dokonana w niniejszym artykule analiza cytowań w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975 doprowadziła do następujących spostrzeżeń:

1. W latach 1957–1975 przeważały cytowania prac autorów polskich. Stanowiły one 51% wszystkich cytowań. Najczęściej powoływano się na dzieła Józefa Kostrzewskiego. Największym uznaniem jego prace cieszyły się w okresie od 1962 do 1966 r., co wskazuje na popularność teorii głoszonych przez Józefa Kostrzewskiego o autochtonizmie Słowian i wykorzystanie ich w naukowym przygotowaniu obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Z początkiem lat siedemdziesiątych XX w. liczba cytowań prac tego badacza zaczyna się zmniejszać, co wskazuje na „starzenie” się tej teorii i pojawienie się nowych kierunków

badawczych w archeologii polskiej, reprezentowanych przez J. Piaskowskiego, W. Chmielewskiego, J.K. Kozłowskiego i M. Gedla.

2. Wbrew przewidywaniom, prace w języku rosyjskim nie stanowiły największej części cytowań literatury obcojęzycznej. 23,1% wszystkich cytowań to odnośniki do publikacji w języku niemieckim, z czego 49% obejmuje cytowania prac wydanych przed 1949 r. W okresie od 1957 do 1967 r. na prace wydane w NRD powoływano się rzadziej niż na te wydane w RFN, sytuacja nieznacznie zmienia się w 1968 r., kiedy autorzy publikujący w NRD wymieniani są częściej. Jednak nowych prac cytowanych jest więcej z NRD niż z RFN. Najczęściej następowało to po 2, rzadziej po 3, latach od ukazania się pracy na rynku wydawniczym.

3. Prace w języku rosyjskim stanowią jedynie 6,8% wszystkich cytowań. Liczba cytowań wzrasta wyraźnie od 1964 r. Czas „oczekiwania” tych prac od wydania do cytowania jest najkrótszy i występuje najwięcej odnośników do prac nowych. Podobnie jest w przypadku cytowań prac w języku czeskim.

4. Prace wydane w Wielkiej Brytanii i USA wzmiankowane były po dłuższym czasie od wydania ich drukiem. Jest to nawet 12 lat, ale cytowano też prace wydane przed 2–3 laty. Liczba odnośników do prac anglojęzycznych wzrasta od 1964 r., ale równocześnie wzrasta liczba cytowań prac niemiecko- oraz rosyjskojęzycznych. Natomiast od 1970 r. znacznie spada liczba cytowań prac w języku niemieckim przy jednoczesnym wzroście powołań na prace anglojęzyczne. Daje się również zauważyć spadek liczby cytowań prac w języku rosyjskim. Jeśli chodzi o powoływanie się na prace w języku francuskim, to czas między wydaniem a cytowaniem pracy waha się od 1 do 5 lat, jednak są to tylko pojedyncze cytowania.

5. W ogólnym zestawieniu cytowań prac polskich, prac wydanych na Zachodzie i opublikowanych w krajach socjalistycznych, odnośniki do pierwszych z nich zajmują 60% wszystkich cytowań, powołania na prace z krajów socjalistycznych — 23%, a na prace wydane w krajach zachodnich — 17% wszystkich cytowań. Wyniki analizy cytowań w „Archeologii Polski” wskazują więc wyraźnie, że nie można mówić o izolacji archeologii polskiej od nauki państw zachodnich. Z całą pewnością można jednak stwierdzić, że polscy archeolodzy mieli łatwiejszy dostęp do prac naukowych wydanych w Związku Radzieckim i krajach socjalistycznych niż do prac wydanych na Zachodzie, o czym świadczy krótsza odległość czasowa między datą publikacji a datą pierwszego cytowania, jak również większa liczba cytowanych prac nowych.

6. Prace Marksa, Engelsa i Lenina cytowane były sporadycznie. Największą liczbą cytowań odznacza się rok 1975, umownie przyjęty jako kończący wpływ marksistowskie na archeologię w Polsce.

W wyniku przeanalizowania cytowań w „Archeologii Polski” w latach 1957–1975 z całą pewnością można powiedzieć, że nie było izolacji archeologii polskiej od zewnętrznego świata naukowego. Świadczy o tym dość wysoka liczba cytowań prac wydanych na zachodzie Europy w języku niemieckim, angielskim i francuskim. Wbrew poglądom na temat przemożnego wpływu nauki radzieckiej na archeologię polską, zjawiska takie nie znajdują odzwierciedlenia w rezultatach dokonanej w niniejszej pracy analizy cytowań. Brak również przesłanek do

twierdzenia, że archeologia polska w latach 1957–1975 znajdowała się pod silnym wpływem marksizmu-leninizmu.

Przedstawiona w niniejszym artykule obiektywna statystyczna analiza bibliometryczna pozwala zatem na dokonanie weryfikacji wyrażanych sądów na temat historii polskiej archeologii w drugiej połowie XX w.

Słowa kluczowe: Polska, „Archeologia Polski”, analiza piśmiennictwa naukowego

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Wykaz skrótów

„APolski” — „Archeologia Polski”, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź (od 1990 r. Warszawa).

Literatura

Barford P.

1995 *Marksizm w archeologii polskiej*, „APolski”, t. 40, z. 1–2, s. 7–78.

1997 *Małowiarygodny? Odpowiedź na polemikę Jacka Lecha*, „APolski”, t. 42, z. 1–2, s. 233–248.

Górny M., Nowak P.

1996 *Naukowe wydawnictwa ciągle jako obiekt badań biblio-, nauko-, i informetrycznych: wybór piśmiennictwa za lata 1973–1994*, Poznań.

Lech J.

1997 *Małowierni. Spór wokół marksizmu w archeologii polskiej lat 1945–1975*, „APolski”, t. 42, z. 1–2, s. 175–232.

Lech J., Piotrowska D., Stępniewski F.M.

2001 *Ranking czasopism archeologicznych w świetle ankiety z końca 1998 r.*, [w:] *Archeologia na progu III tysiąclecia*, J. Lech red., Warszawa, s. 65–87.

Marszakowa-Szajkiewicz I.

1996 *Bibliometryczna analiza współczesnej nauki*, Katowice.

Minta-Tworzowska D.

2000 *Kwestia przelomu metodologicznego w prahistorii i w archeologii polskiej i jego nieoczekiwane skutki*, [w:] *Archeologia i prahistoria polska w ostatnim półwieczu*, M. Kobusiewicz, S. Kurnatowski red., Poznań, s. 527–535.

Stefaniak B.

1987 *Studium bibliometryczne piśmiennictwa z zakresu informacji naukowej: (1977–1984)*, Warszawa.

Tabaczyński S.

2000 *„Wymuszony przewrót metodologiczny” w archeologii polskiej*, [w:] *Archeologia i prahistoria polska w ostatnim półwieczu*, M. Kobusiewicz, S. Kurnatowski red., Poznań, s. 513–525.

Tazbir J.

1997 *Nauki humanistyczne i społeczne*, [w:] *Nauka w Polsce w perspektywie XXI wieku*, Warszawa, s. 299–308.

Woźniak Z.

2007 *Zarys problematyki badań nad okresem przedrzymskim (lateńskim) w Polsce i aspekty ich rozwoju w okresie powojennym*, [w:] *Pół wieku z dziejów archeologii polskiej (1939–1989)*, J. Lech red., Warszawa, s. 285–322.

EWA KRUPIC

POLISH ARCHAEOLOGY IN 1957–1975 IN THE LIGHT OF A CITATION ANALYSIS BASED ON ARTICLES FROM “ARCHEOLOGIA POLSKI”

S u m m a r y

The present article is extracted from a Master’s thesis written under the supervision of university professor, Dr. Zbigniew Kobyliński, and submitted at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw in 2005. It presents the results of a citation analysis, the purpose of which was to track citation of works by Polish and foreign authors in articles published in “Archeologia Polski” between 1957 and 1975. The first step was to collect all citations from the said publications in tabular form, providing grounds for the intended analysis. The sheer size of this table — 9901 items — precluded it from being appended in this place.

The essence of the study was a multi-criteria citation analysis, including number of citations of works by Polish authors (Figs 6–17) and foreign ones, number of citations of works in the most frequently occurring languages (Figs 1–5 and 18–31), citations of works from Eastern bloc countries (Figs 20, 23, 29) and the Western states (Figs 21, 26, 27, 32, 33). In order to evaluate the degree of isolation of Polish archaeology from Western science, works and authors cited most quickly after the publication of a given item have been listed. The citing index, which has been prepared, will serve as an auxiliary tool for evaluating the impact of foreign science, including Soviet science (Fig. 34), on the discipline of Polish archaeology in Poland and will provide an in-depth overview of the field in the 19-year period from 1957 to 1975.

The prepared bibliographic data set — citations in “Archeologia Polski” in 1957–1975 — reflects the participation of Polish scholars, as well as the presence and impact of foreign-language authors in the field of Polish archaeology. It is a rich source of information on development trends in Polish archaeology of the period, as well as the impact exerted on this field by scientific developments in other countries. The share of foreign science was measured in absolute numbers of citations, giving an idea of the frequency of citation of new works, while impact was weighed by a content analysis of the citations table. Results have been presented in the form of charts picturing particular citations. Citations of Polish authors were subjected to a detailed analysis (Figs 6, 10, 12–15), as was also the significance of particular items of scholarly writings (Figs 7–9, 11). Also presented in chart form are citations of works in foreign languages, published in countries of the Eastern bloc as well as in the West (Figs 32, 33).

No evidence of an isolation of Polish archaeology from Western European science based on the above-described citations has been discerned. Polish archaeology was not isolated as indicated by the high number of citations of works published in Europe in German, English and French. Yet it is also clear that access was more facile to works published in the Soviet Union and the Eastern bloc countries as compared to works published in the West. This is demonstrated by the shorter time gap between a work’s date of publication and its first citing, as well as the bigger number of new works cited.

Contrary to opinions about the overwhelming impact of Soviet science on Polish archaeology, the phenomenon is not reflected in the citation analysis presented in this paper. Neither are there any premises to propose that Polish archaeology belabored under a strong influence of Marxist-Leninist thinking in 1957–1975.

Thus, the objective bibliometric statistical analysis presented in this article is significant in helping to verify expressed opinions on the history of Polish archaeology in the second half of the 20th century.

Keywords: Poland, “Archeologia Polski”, analysis of scholarly writing

Translated by Iwona Zych

Adres Autorki:

Mgr Ewa Krupic
Tygodnik „Mazowieckie To i Owo”
ul. Marsz. J. Piłsudskiego 25
05-120 Legionowo